

В. Доманицький на селі.

Політично-громадська робота незадовільного Василя М. Доманицького в рідній околиці, на жаль, мало відома в подорожнях. Люди, на очах у яких та робота бралася, що не розказали нам про неї докладно; де-що тільки, та ѹ то уривками, епізодично, знайдемо в тих матеріялах, що з'явилися по смерті цієї чистоти серцем людини. Тимчасом це сторона діяльності Доманицького надзвичайно цікава, бо маючи вона разом і благородну вдачу його, і той осередок, серед якого довелось йому працювати. Не забуваймо, що найбільша частка тієї праці працювала на пам'яті рр. 1904—1905, яких громадську психологію ще високоносно гаражад, і тому всякий новий факт у тих роках має подвійну пісню: і як матеріал до біографії нашого діяча, і як риса до характеристики часу. Правда, не все ще з подій того часу й може з'явитись тепер; а другого боку, де-які документи загинули безповоротно, бо пояснено їх, коли іншими вітром популі. Але там потрібше захопити тасер, зачесатися, і зафіксувати хотіть окружини, які можна зібрати по гарячому, мовляв, сліду.

Стосунки у В. М.—ча з селянством взагалі були дуже приязні, сердечні, широ-товарицькі,— це відповідало і глибокому демократичному поглядам його, і надзвичайно людяніні вдачі особистості. Ці стосунки особливо виявились і зміцнили тоді, коли Василь селився на селі на довший час, не перериваючи тих повсякчасних зносин із обів'язковою роботою на ті чи інші далекі справи, ві визадами з рідного села. Р. 1904-го, коли заходила вже зима, Василь рішуче не скотів іхати на зимівлю в тілі сторони. І видумаюти чорті-батька зна що!— відписує він одному з своїх

пріятелів на його нагад, що час йому вже іхати „на теплі води“.—Саме, не більше, до редактування газети береться, а мене хочете туди, де Езей з Троїцями сивуху пив, запротисторити“. І він не поклав, знайшовши на томіць собі роботу в рідному селі, що зробила була на ті часи йменем його найполіпшішим на всю околицю, але потім і стала актом обвинувачення проти його в очах місцевої адміністрації.

Насамперед береться Доманицький за упорядкування справ позичкового товариства. В етапі К. Хр.—ча читачі знайдуть історію того, як розвивалось це товариство; щоб не переважати того у другому, скажу тут тільки про заходи Василіві коло будування власного „народного дому“ в Колодистому, де мало міститися ізгадане товариство, і товарицька крамниця, і всілякі просвітні вкладки. Василь сам складав план і обрахунок для будинку, сам відійти від матеріялю, випущувши гроші, боргуються зі свір'єв, де тільки можна, без уточнення, не вважаючи на хронічну слабість, доглядати роботи. В результаті усіх цих заходів у Колодистому став гарний будинок на два поверхі, з сценкою для вистав, а залою для читань, в поміщенням для Колодистських кооперативів.

Разом з тим Василь провадить і всі інші селянські справи, повертаючись з громадського архітектора на адвоката, з адвоката на суддю, з судді на лікаря, чи то громадського писаря. Не було в селі мабуть справи, якої не знали бы Василь та не доклав своїх рук; часто з його поради селянне припиняли позви між собою, або віддавали їх на суд „свого пачиня“. Так само не раз уночі стягали його з ліжка, щоб ішов давати лікарської допомоги недужому. По людях ходили тоді в Колодистому різачка, і Ва-

силь завів собі цілу аптечку, щоб рятувати людей од цієї слабості. Між іншим треба сказати, що медикамента в цій аптечці фігурували опісля, як „взривчаста вещества“, в противопоказанія спису одного з трусів..

Влітку 1905 в Колодистому й околовиці відбулася мобілізація; в самого Колодистого цішло на війну чоловіків з 40 запасних. Родинам зачленів казни видавали допомогу грішми, або паливом з казенного ліса, але для цього треба було пристежити посвідку од волостного старшини. Трапилось так, що гарні, але „брикні“ московські війська ніхто не могли добитися тих посвідок, аж поки не взвевся за справу Василь Миколаевич. Кілька його слів до мірового пояснювали всю справу, і відомості перестала уїдатися до московського. Згодом казенний лісничий аввелів лісовим козакам давати паливо аж просто за запискамі від Василя Миколаєвича.

Взаємі селянине в цілій округі щиро вірило, що Василь Миколаєвич має силу „все зробити“. Ось кілька фактів.

В сусідньому містечку Калинівському з'явився був розбійник Сорок, що під час ярмарків одверто збирає з людей на себе контрибуцію (по три карб. з чоловіка), а хто не давав, тих немилосердно й вищувався. Колонія чомусь мовчки дивилася на ці походи й потурала Сороку. Тоді побиті селянини звернулися до В. М.—ча, який зара же послав до „Кіевських Отгликов“ кореспонденцію про Сороку. В результаті губернатор звів із поліції прикордонки Сороку,— його арештовано, і розбій припинився: „всім сім (як вісім) місця спорили за честь бути батьківщиною Гомера“ віддають мені благодарість,— жартами сповіщає про кінець цього діла Василь. Другого разу місцевий стражник побив діда Заверуху в Колодистого; Василь обер-

нувся з телеграмою до губернатора, і стражника забрали з села. Більш 1905 року волость забороняла буда селянам брати хліб в громадській гамаєзі,— змов телеграма до губернатора і знову волосни сами прибули в Колодисте роздавати хліб. Усі там подій далися селянам інчий доказ про „силу“ В. М.—ча; але вони ж, а другого боку, й обурювали проти його всі місцеві влади. „Од справника до стражника,—сповіщав якось Василь київських приятелів,— усі жаждуть мене скушать.. Потроху йду і долі в тому самому напрямі і риску вельми бути ізбієнну“.

Настав жовтень 1905 року. Події неслися прудко; скрізь мов у казані клекотіло; кожен день приносив нові звісти, які треба було поясняти селянам. Василь в власної хатці переніс свою автоторю у новий, народний дім, і кожного вечора збирається туди 300—400 чоловіків, що жадібно слухали кожного слова Василемового, обмірювали події, висносили постанови. На цих імпровізованих зібраннях читано єгати з „Кіевських Отгликов“ та „Сина Отечества“, потім з „Хлібороба“ та „Громадської Думки“. Селянине сграєння зацівілилось друкованим словом і зараз же набралось щомісяця післяк десятків передплатників на кожну газету. Скоро пройшла чутка про заснування селянської спілки, Колодистане ухвалені пристати до неї, зробивши приговора, що підписані всі грамотні селянине і навіть евреї (приговор цей вчинено тільки р. 1907). Василь Миколаєвич сівдомо стояв за селянську спілку і коли під час виборів селянине не звали, за якою партією йти, він радив спілці: „Засновуйте свою селянську партію й вибірайте своїх свідомих людей, бо в чужих партіях важко вам ладу добрати“. Певна річ, казав він так через те, що вірив, що

місцеві люди й будуть стояти на грунті місцевих економічних та національних потреб, не кажучи вже про загальні—політичні.

Джакучи прозвітно-громадські діяльнісості В. М.—ча, що освідомлюють селянство, в цій охоплені відіграє, не було ні єврейських погромів, ні аграрних розріхів. Селянство покладало всі надії на своє право і спокійно дожидало виборів до Державної Думи. Між іншим, до цього часу належить участь В. М.—ча в одній з діяльніостей на той час народі в Зненигородці. Місцеве панство, бажаючи запобігти розріхам, скликало в Зненигородці за приводом дворянського маршалка уповноважених од волостей, по два чоловіка од волості, щоб разом обмірювати сельські потреби. З Колодистого поїхав і В. М.—ча. На з'їзді було благато панства та духовенства, справники і чоловіків з 20 селян. Вперше залучали тоді прилюдно українську мову, вперше почувались смисли слов з понуших та мовчазних звичайно селян; усі присутні обмірювали державні потреби в своєму погляді. За приводом В. М.—ча селянини звідни, що уповноважених од волостей не можна вважати за спрійніх селянських заступників, а треба, щоб кожен село мало на зібранні свого заступника. Новий з'їзд призначено было на 20 листопада; Колодисте вибрало своїм заступником Василя. Але цьому другому з'їзду довелося працювати вже в іншій атмосфері. З причини арешта одного з селянських заступників (Шевченка з Керелівки), селянство одрівілось од інших станів, вибрали за голову В. М.—ча й почало обмірювати виборчий закон. З постановою зібрання В. М., послав до Вітчизни телеграму, в якій говорилося про зміну виборчого закону в інтересах широких мас. Відповідь на це прийшла звістка така: „на

брательний законъ не можетъ быть
намѣненъ..."

А Василь усе йшов „потроху і да-
лі в тому самому напрямі“, як писав
у цитованому листі. В січні 1906
року, після попередаїх трусів, дове-
лось йому вже тікати з Колодищого.
Так і припинилася ця надзвичайно
багата на наслідки, громадська ді-
яльність небіжчика. З цього часу він
тільки вдалека міг стежити за жит-
тям рідної околиці, але й тоді не пе-
реставав хоч порадами та заступниц-
твом і друкованим словом допомага-
ти їй.

Міцні зв'язки Василеві з селян-
ством, не вважаючи на всі перешко-
ди, не порвалися до самої смерті.
Можна думати, що не порвуться во-
ни й по смерті,—принаймані поки
існують ті заходи, що повсталі йо-
го заходами, та нам'ять про все, що
він робив на користь рідного селян-
ства, не вивітрилась. А це, певне, не
швидко минеться й вивітриться...

Сергій Єфремов.